

Odborný článek

Trestněprávní odpovědnost duchovních v kontaktu s nezletilými v právu českém a kanonickém

Monika Menke

Autorka je moderátorkou kanceláře a obhájkyň svazku Interdiecézního církevního soudu v Olomouci. Specializaci v právu kanonickém absolvovala na Katolické univerzitě Jana Pavla II. v polském Lublinu. V současné době působí na Katedře teorie práva a právních dějin Právnické fakulty UP a na Katedře církevních dějin a církevního práva téže univerzity. Zabývá se právem kanonickým (manželské právo, církevní soudnictví, proces, právo zasvěceného života, postavení laiků v církvi), konfesním i srovnáním právních systémů církví a státu.

Abstrakt

Článek popisuje problematiku trestněprávní odpovědnosti katolického duchovenstva v oblasti kontaktů s nezletilými z pohledu českého sekulárního práva i práva katolické církve. I když kanonické právo některé skutkové podstaty trestných činů pojmenovává odlišně nebo užívá jinou terminologii a má i omezené možnosti, jak taková jednání trestat, došlo i zde ke zpřísnění normativy ohledně projednávání závažnějších trestných činů proti mravům. Řízení je nyní vyhrazeno přímo jednomu z dikasterií Apoštolského stolce: tribunálu Kongregace pro nauku víry a jí musí být oznámeno. Směrnice České biskupské konference o této oblasti zveřejněná koncem roku 2015 podrobněji upravuje především dobu předběžného šetření těchto deliktů na úrovni diecéze, otázky prevence i ochrany poškozeného. Autorka se snaží popsat a zhodnotit předmětné předpisy obou právních předpisů především z pohledu hmotněprávního.

Abstract

This article describes issues of criminal liability of members of Catholic clergy concerning contact with juveniles from perspective of Czech secular law and law of Catholic church. Even though the Canon law states the factual basis of crimes in a different way and uses different terminology, even here the legal norms have been tightened. The proceedings is now held exclusively at one dicastery of Holy See: Congregation for the Doctrine of the Faith. The Directive of Czech Bishops' Conference published in 2015 provides rules for the length of preliminary investigation, provides preventive measures and protection of victims. The author describes and analyses relevant regulations from the perspective of substantive law.

Úvod

K oblasti sexuálních deliktů souvisejících s činností duchovních jednotlivých církví můžeme přistupovat z více hledisek. Nejčastěji jsou příspěvky zpracovány optikou psychologie a pohledu z pohledu terapeutického či v rozměru statistickém a mediálním příp. etickém; v tomto textu chceme uchopit uvedenou problematiku z hlediska srovnání normativy katolické církve a českého světského právního řádu. Katolická církev již před několika lety reagovala na obvinění vznášená vůči svým duchovním v této oblasti změnou důrazu v přístupu jak k obětem (větší ochranou a následnou pomocí), tak k pachatelům. V roce 2010 byla upravena všeobecná normativa na celocírkevní úrovni a zpřísněn postup při ukládání trestů za taková jednání, následně pak měla být dopracována také normativa partikulární (na úrovni jednotlivých místních církví či řeholních institutů). Předpisy české katolické církve byly zveřejněny koncem roku 2015 ve Společné směrnicí České biskupské konference (ČBK) a konferencí vyšších řeholních představených v ČR pro postup v případech trestných činů pohlavního zneužití osoby mladší 18 let duchovním či laikem v rámci činnosti církve. Normativní stanovení právních prostředků pro nápravu těch, kteří se dopustili zločinu, ale především pro ochranu jejich obětí a péči o ně, je také jedním z poslání kanonického práva. Trestní právo kanonické¹ se tím stává účinným doplňkem trestního práva sekulárního a nástrojem ochrany spravedlnosti ve společnosti nejen pro příslušníky katolické církve.

1. Vymezení pojmů: duchovní, nezletilý, trestněprávní odpovědnost, zneužívání

Pojem *duchovní* (*klerik*) není v českém právním řádu blíže specifikován a jeho vymezení je ponecháno na vnitřních předpisech církví a náboženských společností s tím, že vymezení duchovních musí být uvedeno v základním dokumentu církve a náboženské společnosti.² Vymezení duchovních je v jednotlivých církvích a náboženských společnostech věcně dosti odlišné – od velmi úzce specifikovaného (vázaného na svátost svěcení v konkrétní církvi) po velmi široké (zahrnující prakticky všechny typy pastoračních pracovníků v dané církvi či náboženské společnosti). V římskokatolické církvi³ souvisí termín duchovní s termínem svěcení,⁴ nicméně v českém právním řádu na něj není striktně vázán. Podle základního dokumentu se za duchovní považují: biskupové a arcibiskupové, představení společností zasvěceného života a další, např. kanovníci kapitul, kněží (faráři, administrátoři), jáhni a ostatní osoby vykonávající duchovenské služby. Vyžaduje-li to potřeba církve, mohou být další k tomu vhodné osoby po náležité přípravě pověřeny (jmenovány) diecézním biskupem na dobu neurčitou nebo určitou k výkonu jiné vymezené duchovenské služby v církvi (např. pastorační asistenti, lektoři, akolyté, katecheté a další).⁵ V příspěvku pracujeme s takto široce vymezeným pojmem duchovního.⁶

Pojem *nezletilý* je dle české sekulární úpravy určen v občanském zákoníku fyzickým osobám do osmnáctého roku věku (před dosažením tohoto věku se plné svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství, přičemž takto jednou nabytá svéprávnost se pak neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné).⁷ Předpisy práva trestního pojem nezletilý neužívají, rozlišují terminologicky *dítě* a *mladistvé*.⁸ dítětem se zde rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak (§ 126 TrZák);⁹ mladistvým pak dítě starší patnácti let do dovršení osmnáctého roku života.¹⁰ Církevní předpis vymezuje osobu postiženého jako nezletilou osobu mladší 18 let (přičemž nezletilým je pro účely tohoto předpisu na roveň postavena osoba, která trvale nemá úplné užívání rozumu).¹¹

Trestněprávní odpovědnost pak je v obou srovnávaných právních řádech odpovědností za trestné činy neboli taková protiprávní jednání, za která je možné uložit trestněprávní sankci. Trestným činem je jen takový protiprávní čin, který je jako trestný čin vymezen trestním zákonem.¹² V kontextu zásady přiměřenosti a subsidiarity trestní represe je trestní právo chápáno jako prostředek *ultima ratio*, který má zákonem chráněným zájmům poskytovat podpůrnou ochranu a uplatnit se jen v případech, pokud nepostačuje mimo-trestní řešení. Trestní odpovědnost se tedy zásadně uplatňuje u protiprávních jednání s větší mírou závažnosti, což protiprávní skutky v kontextu s nezletilými bezesporu splňují. V článku je popisována dvojí trestní odpovědnost: právní odpovědnost před sekulárním právem je zde ze strany církve doplněna o kanonicko-právní rozměr. Ten doplňuje světské trestní právo v rovině, kde nedochází k odplatě za závadné jednání (mimo vlastní poškození oběti kromě jiného dochází také poškození života církevního společenství) a používá přitom pro církev charakteristické specifické prostředky směřující kromě nápravy delikventa i k nápravě nespravedlnosti, která se stala tomuto církevnímu společenství.

Mravnostní trestné činy jsou takové skutky, které zasahují hluboce do sféry osobní integrity člověka (a zvláště dítěte), a vzhledem k dopadu na chráněný zájem (život, zdraví, osobní svoboda, lidská důstojnost, mravní vývoj mládeže atp.) patří mezi nejzávažnější trestné činy s vysokou nebezpečností. Pachatelé k jejich spáchání používají obvykle násilí, kterému se poškozená osoba nemůže bránit z hlediska fyzické i psychické převahy pachatele, a velmi často je znakem této činnosti i různá forma závislosti oběti na pachateli (rodič – dítě, učitel – žák, duchovní – člen náboženské obce atp.). Pojem *sexuálního zneužívání* obecně v sobě zahrnuje širokou škálu jednání sexuální povahy: odborná literatura psychologického rázu v typologii rozlišuje primárně formy dotykové a bezdotykové a uvádí seznamy aktivit, které sem lze zahrnout.¹³ V současné době je sexuální zneužívání označováno jako Child Sexual Abuse (CSA) a je řazeno do širší kategorie syndromu týraného a zanedbávaného dítěte Child Abuse and Neglect (CAN). V České republice definoval syndrom CAN J. Dunovský, který jej vymezil „jako jakékoliv nenáhodné preventabilní, vědomé i nevědomé jednání rodiče, vychovatele nebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné či odmítavé a jež poškozuje tělesný, duševní a společenský stav a vývoj dítěte, příp. způsobuje jeho smrt.“¹⁴ Dle definice Rady Evropy z roku 1992 je za sexuální zneužití dítěte (CSA) považováno „jakékoliv nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk, vykořisťování kýmkoli, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoli, kdo se s dítětem dostal do nějakého kontaktu. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.“¹⁵ Rada Evropy s úmyslem předcházet a potírat sexuální vykořisťování a pohlavní zneužívání dětí, chránit jejich práva a podporovat národní a mezinárodní spolupráci proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání dětí přijala v červenci 2007 *Úmluvu Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání*, která je součástí českého právního řádu od roku 2016,¹⁶ a dle níž má i ČR zavést sociální programy a struktury pro poskytování nezbytné pomoci obětem, jejich blízkým příbuzným a těm, jimž byly svěřeny do péče a přijmout nezbytná legislativní nebo jiná opatření ochrany zájmů práv poškozených (čl. 11) a obecně taková opatření navrhuje. V Úmluvě se za sexuální vykořisťování a pohlavní zneužívání dětí označuje: pohlavní zneužití, trestné činy spojené s dětskou prostitucí, dětská pornografie,¹⁷ účast dítěte na pornografických představeních, ohrožování výchovy dětí a svádění dětí za sexuálními účely (čl. 18-23).

2. Sekulárněprávní trestní odpovědnost duchovních

Český právní řád v třetí hlavě trestního zákoníku rozděluje trestné činy tohoto typu do dvou základních kategorií: trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (§ 185 – 193 TrZák) a trestné činy proti rodině a dětem (§201 – 203 TrZák). Vedle lidské důstojnosti se zde chrání svoboda rozhodování v pohlavních vztazích (§ 185, § 186, § 187, § 189), nerušený mravní a tělesný vývoj dětí, který by mohl být narušen předčasnými pohlavními styky nebo jiným nevhodným jednáním (§ 189 až § 193), morální zásada nedovolující soulož mezi nejbližšími příbuznými (§ 188). Předmětem útoku jsou osoby bez rozdílu pohlaví. Dítě či mladistvá osoba může tak být objektem těchto trestných činů:

Znásilnění (§ 185 TrZák): v případě tohoto trestného činu na dítěti hrozí pachateli zvýšený trest odnětí svobody (§ 185 odst. 2 TrZák).¹⁸ Chráněným zájmem je zde především svoboda rozhodování v pohlavním životě a lidská důstojnost; ještě přísnější trest je u spáchání na dítěti mladším patnácti let (§ 185 odst. 3 TrZák). Tato svoboda je u něj v případě znásilnění narušena natolik, že následky v podobě nemajetkové újmy si oběť nese často po celý další život. Násilím se rozumí fyzický útok pachatele směřující k překonání nebo oslabení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli. Ve stavu bezbrannosti není poškozený schopen klást odpor resp. projevit vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem. Stavem bezbrannosti může být i stav, kdy se oběť nachází v situaci, kterou sama nevnímá, a nemůže tudíž jakkoli ovlivnit jednání pachatele. Bezbrannou je též osoba, která je vzhledem k dětskému věku tak nedostatečně vyspělá, že není ani schopna posoudit význam odporu proti vynucované souloži. Důvodová zpráva doplňuje, že vzhledem k nutnosti implementace rámcového rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV o boji proti sexuálnímu zneužívání dětí a dětské pornografii se do odstavce 2 doplňuje i zneužívání svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu a tak se podstatným způsobem zvyšuje ochrana dětí proti sexuálnímu zneužívání.¹⁹

Sexuální nátlak (§ 186 TrZák):²⁰ zde je opět přitěžující okolností, pokud je obětí dítě či mladistvý: pak je zvýšen základní trest (§ 186 odst. 3 TrZák), u spáchání na dítěti mladším patnácti let je pak trest ještě přísnější (§ 186 odst. 5 TrZák) a trestná je i příprava činu. Jedná se o nový trestný čin,²¹ jehož objektem je svoboda rozhodování v pohlavním životě. Objektivní stránka trestného činu záleží v tom, že pachatel násilím, pohrůzkou násilí, či pohrůzkou jiné těžké újmy donutí jiného k pohlavnímu sebeukájení, obnažování, či jinému srovnatelnému chování, nebo k takovému chování donutí jiného, využívaje jeho bezbrannosti. Ochrana osob mladistvých starších patnácti let, které jsou ve vztahu k pachateli v určitém závislém postavení (např. duchovní – ministrant/ka), před pohlavním zneužíváním, jak je zná český trestní zákon, by také dle názoru odborníků mělo být v praxi častěji využíváno.²²

Pohlavní zneužití (§ 187 TrZák):²³ zde je přitěžující okolností, pokud je zneužité dítě svěřeno doзору pachatele či je na něm závislé nebo pod jeho vlivem. Jiný způsob pohlavního zneužití je chápán jako jakákoliv srovnatelná aktivita směřující k pohlavnímu vzrušení pachatele. Trestní odpovědnosti pachatele nezabývá ani výslovný souhlas oběti se sexuální aktivitou, ani zkušenosti oběti v této oblasti.²⁴ Jestliže je pak z hlediska sexuologického (deviace) pobyt pachatele na svobodě potencionálně nebezpečný z důvodu rizika recidivy analogické trestné činnosti, bývá navíc uloženo ochranné léčení. Pachatelům tohoto trestného činu bývá v praxi ukládán vedle trestu odnětí svobody navíc zákaz činnosti. Podle § 73 TrZák může soud uložit trest zákazu činnosti na jeden rok až deset let, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností, což dopadá na učitele, vychovatele, vedoucí

kroužků, ale i duchovní, kteří zneužili dítě při výkonu této činnosti. Trest pak spočívá např. v zákazu výkonu pedagogické a řídicí činnosti na školách pro děti a mladistvé, či zákazu pastorační mládeže, výuky náboženství atp. Doplnujícím trestem zákazu činnosti je sledována především ochranná funkce trestního práva, kdy je pachateli zabráněno vykonávat činnost, v jejíž souvislosti se trestného jednání dopouštěl.

Soulož mezi příbuznými (§ 188 TrZák):²⁵ trest odnětí svobody zde stanovený je možný ve výši tří let. Duchovních by se tento trestný čin mohl týkat, pokud by byli pachateli vůči vlastním příbuzným. Vymezení příbuzenského vztahu v pokolení přímém nacházíme v občanském zákoníku (§ 771 an. NOZ), přičemž příbuzenství v pokolení přímém je odvozováno od vztahu mezi předky a potomky. Pachateli zde tedy mohou být pouze muži, kteří vykonají soulož s příbuznou mladší patnácti let v pokolení přímém či se sestrou mladší patnácti let, nebo ženy, které vykonají soulož se svým příbuzným mladším patnácti let v pokolení přímém nebo se svým bratrem dosud nedovršivším patnáctý rok svého věku.

Kuplířství (§ 189 trestního zákoníku):²⁶ i zde je možné, aby byla objektem navádění nebo účastna prostituce nezletilá osoba – trest odnětí svobody je stanoven na 6 měsíců až 4 roky let se zvýšením v případě, že delikvent jednal v rámci organizované skupiny, způsobil těžkou újmu na zdraví či smrt. I jednání pachatele, který osobu mladší osmnácti let přiměl, zjednal, najmul, zlákal nebo svedl k provozování prostituce nebo z takového jejího jednání kořistil, lze kvalifikovat jako trestný čin kuplířství jakožto trestný čin speciální, a ne jako trestný čin obchodování s lidmi.

Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190 TrZák) je trestným činem, pokud je provozována v blízkosti škol a podobných zařízení a trestné je i organizování takové prostituce.²⁷ I v tomto případě trestní zákon novým způsobem chrání mravní vývoj dětí a mládeže tím, aby nepřicházely do styku s prostitujícími osobami. První skutková podstata je naplněna osobami, které provozují prostituci v blízkosti školy či výchovného zařízení; druhou skutkovou podstatu naplní ten, kdo tuto činnost organizuje a zajišťuje. Trestem odnětí svobody či propadnutím majetku je trestán ten, kdo tuto činnost provozuje nejméně na dvou takových místech zároveň, anebo opakovaně.²⁸

Mravní výchova dětí může být ohrožena také *šířením pornografie* (§ 191 TrZák),²⁹ či dalšími dvěma souvisejícími delikty: *výrobou a jiným nakládáním s dětskou pornografií* (§ 192 TrZák) a *zneužitím dítěte k výrobě dětské pornografie* (§ 193 TrZák). Absence definice pojmu pornografie v trestním zákoně je doplněna judikaturou (srov. výše pozn. č. 17). Novela trestního zákona z roku 2014³⁰ zde pak přidává ještě trestné činy *účasti na pornografickém představení* (§ 193a TrZák)³¹ a *navazování nedovolených kontaktů s dítětem* (§ 193b TrZák).³² Posledním zde uvedeným trestným činem tohoto typu je *svádění (dítěte) k pohlavnímu styku* (§ 202 TrZák), a to za úplatu či za určitou výhodu (která je poskytnuta dítěti nebo jinému), nebo za nabídku či příslib těchto výhod pachatelem. Pokud je obětí tohoto činu dítě pod patnáct let, je jednání trestné přísněji (§ 202 odst. 2 TrZák). Další trestné činy, které mohou (ale nutně nemusí) souviset s mravnostním ohrožením mládeže, jsou rozptýleny v ostatních částech trestního zákoníku: *omezování osobní svobody* (§ 171 TrZák), *zbavení osobní svobody* (§ 170 TrZák), *zavlečení* (§ 172 TrZák), *obchodování s lidmi* (§ 168 TrZák), *útisk* (§ 177 TrZák), *ohrožování výchovy dítěte* (§ 201 TrZák), či *výtržnictví* (§ 358 TrZák). Právní odpovědnost v kontextu našeho tématu se vztahuje na duchovní (ať už svěcené nebo nesvěcené), kteří naplní skutkovou podstatu trestných činů výše uvedených, a to primárně z důvodu ochrany mravnosti.³³ Po subjektivní stránce se u mravnostních trestných činů vyžaduje zavinění v podobě úmyslu (dle výkladového ustanovení

§ 15 TrZák).

Doplňme také, že z pohledu medicíny (sexuologie, psychiatrie) se v případě sexuálních jednání zaměřených specificky na dítě jedná o deviantní chování. Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN) ji řadí mezi poruchy sexuální preference. Pokud je toto zaměření na dítě (tj. na osobu s dosud nevyvinutými druhotnými pohlavními znaky) jako na objekt sexuální touhy trvalé, nazývá se pedofilii, která je dále kategorizována.³⁴ Český právní řád se snaží odlišit pojem pedofilie jako takové od skutečného trestného činu (zde zejména pohlavního zneužívání dětí a dětské pornografie). K otázce věku zde připomeňme, že sekulární trestní právo sankcionuje jako trestný čin pohlavního zneužívání pouze pohlavní styk s osobou mladší patnácti let, na rozdíl od práva kanonického, které trestá i pohlavní styk pachatele s nezletilou osobou starší patnácti let věku (do dosažení zletilosti, tj. do 18 let věku). Ohledně oběti sexuálního zneužívání připomeňme ještě nově zavedenou kategorii zvlášť zranitelných obětí (§ 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů),³⁵ do níž spadají nejen děti, ale i osoby, které jsou postiženy fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem, – oběti trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 TrZák), oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím (jestliže existuje zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy, tzv. sekundární viktimizace). Díky ochraně, kterou jim zákon přiznává, by mělo být nebezpečí této újmy omezeno na minimum.

3. Kanonickoprávní trestní odpovědnost duchovních

Nástroje ochrany nezletilých ze strany katolické církve jsou dány jak obecnou normativou, tak partikulárním právem. Základním pramenem je Kodex kanonického práva z roku 1983 (kde byl předmětný trestný čin původně vymezen).³⁶ V roce 2001 byly celocírkevní předpisy změněny a doplněny vydáním motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* a navazujícím listem *Kongregace pro nauku víry De delictis gravioribus* a novelizovány v roce 2010.³⁷ Kanonické právo³⁸ obsahuje tyto skutkové podstaty trestných činů, které mohou být páčány proti nezletilým: 1. Hřích proti šestému přikázání³⁹ Desatera (mimo konkubinát),⁴⁰ 2. konkubinát,⁴¹ 3. jiný zločin proti šestému přikázání Desatera, spáchaný násilím, hrozbami, veřejně či s nezletilou osobou pod 16 let (vše kán. 1395 CIC).⁴² Kodexová norma pak byla již uvedenými normami Kongregace pro nauku víry modifikována a opakovaně zpřísněna, navíc byly zavedeny nové skutkové podstaty. V čl. 6 § 1 aktuálního znění listu *De delictis gravioribus* je tak zkoumaný trestný čin vymezen takto: § 1. *Závažnější trestné činy proti mravům, jejichž projednávání je vyhrazeno Kongregaci pro nauku víry, jsou: 1. trestný čin proti šestému přikázání Desatera spáchaný duchovním s nezletilou osobou mladší 18 let; pro účely tohoto předpisu je nezletilým postavena na roveň osoba, která trvale nemá úplné užívání rozumu; 2. získávání, držení nebo rozšiřování pornografických obrazových materiálů osob mladších 14 let spáchané duchovním k nemravným účelům, a to jakýmkoli způsobem a jakýmkoli technickým prostředkem. § 2. Duchovní, který by spáchal trestné činy popsané v § 1, ať je potrestán podle závažnosti zločinu, nevyjimaje propuštění z duchovenského stavu nebo zbavení duchovenské hodnosti.*

Oproti Kodexu je tedy skutková podstata rozšířena na jednání pachatele vůči nezletilým ve věku od šestnácti do osmnácti let i vůči těm dospělým osobám, které nemají úplné užívání rozumu (jež jsou tímto postaveny na roveň osob nezletilých). V § 1 odst. 2 listu je pak vymezena další samostatná skutková podstata týkající se získávání, držení nebo šíření pornografických obrazových materiálů osob mladších čtrnácti let. Zpřísnění nastalo i v samotné církevní proceduře: ordinář (diecézní biskup

nebo vyšší řeholní představený) musí nyní v případě pravděpodobné povědomosti o spáchání činu neprodleně zahájit předběžné šetření a jeho výsledek (byť by byl negativní) oznámit Kongregaci pro nauku víry. Ta pak stanoví další postup (obvykle pověří některý diecézní soud projednáním případu, přičemž výsledek je opět zasílán na Kongregaci). Zpřísněna byla také doba promlčení: *Sacramentorum sanctitatis tutela* vřadilo trestný čin pohlavního zneužití osoby mladší 18 let duchovním mezi *delicta graviora* vyhrazená Kongregaci pro nauku víry.

Promlčení tohoto trestného činu bylo stanoveno na 10 let od dovršení 18 let věku oběti. Instrukce *De delictis gravioribus* v čl. 7 odst. 2 dále prodlužuje dobu promlčení na 20 let a mění začátek doby, od které plyne promlčecí doba. Ta se totiž začíná počítat až od doby, kdy poškozená nezletilá osoba dosáhla osmnácti let.⁴³ Poslední zpřísnění se týká mlčenlivosti: protože záležitost spadá pod pravomoc papežského úřadu, je tu stanoveno tzv. papežské tajemství. To má chránit jak nestrannost řízení, tak čest obžalovaného, protože i zde se samozřejmě uplatňuje presumpce neviny. Pouze v naléhavých případech je (dle kán. 1722) možno duchovnímu zakázat výkon posvátné moci (slavení svátostí apod.) nebo výkon moci z úřadu (faráře, administrátora atp.) už v době probíhajícího soudního řízení.⁴⁴ Pokud se skutková podstata vyskytuje shodně nebo obdobně v obou právních systémech, sekulárním i kanonickém, předpokládá se, že pachatel je primárně stíhán mocí světskou, ovšem nařízeno to výslovně není.⁴⁵ Norma ČBK (jíž se budeme věnovat v další kapitole) zde ovšem doplňuje, že v případě, kdy diecézní biskup shledá nařčení hodnověrným (a pokud je záležitost postihována zároveň i sekulárním trestním právem), má neprodleně (prostřednictvím generálního vikáře nebo jiné osoby) oznámit věc spolu se skutečnostmi osvědčujícími hodnověrnost podezření orgánům činným v trestním řízení. Záležitost oznamuje i v případě pravděpodobného promlčení podle sekulárního trestního práva, neboť posouzení tohoto promlčení přísluší státním orgánům činným v trestním řízení.⁴⁶

V praxi Kongregace pro nauku víry bylo v letech 2004–2013 oznámeno 3420 věrohodných obvinění duchovních z těchto činů, 848 duchovních bylo v důsledku toho laicizováno (zbaveno duchovního stavu) a 2572 kněží bylo postiženo jiným trestem. Jednotlivé partikulární církve (obvykle diecéze) nebo instituty zasvěceného života pak vyplatily od roku 1950 na celém světě obětem pedofilie odškodnění v celkové sumě 2,5 mld. dolarů a 78 mil. dolarů bylo dále určeno pro terapeutickou pomoc obětem.⁴⁷ Ovšem případy pedofilie *sensu stricto* činí pouze 10 % z tohoto počtu případů, tzn. méně než 0,07 % celkového počtu duchovenstva na světě, a tento jev se naštěstí ukazuje jako výrazně slábnoucí.⁴⁸ Průměr obvinění v letech 2007 – 2009, hlášených ročně Kongregaci pro nauku víry, činil asi 250, z čehož až 223 (v roce 2009) byly případy z USA s tím, že ve stejném roce 2009 v celé katolické církvi v USA to bylo pouze 6 věrohodných obvinění. Mnoho zemí hlásilo 1 – 2 případy (např. Polsko). Dle zprávy Kongresu USA se katolické církve týkalo 0,03 % případů v zemi, v Německu to bylo 0,04 % případů.⁴⁹ České statistické údaje k dispozici nemáme, v sousedním Polsku (podle informací A. Žaka SJ, koordinátora polské biskupské konference pro záležitosti ochrany dětí a mládeže a ředitele Centra ochrany dítěte v Krakově) bylo v letech 2010–2013 odsouzeno sekulárními soudy nejméně 19 kněží v souvislosti se sexuálními činy s nezletilými. Dle dalších údajů je dovozováno, že v Polsku bylo v letech 2001–2011 vyneseno 27 rozsudků, v nichž bylo prokázáno sexuální zneužívání nezletilých osob duchovními.⁵⁰

4. Partikulární normativa České biskupské konference

V květnu 2011 vyhlásila Kongregace pro nauku víry Okružním listem biskupské konference k vypracování vlastních příruček (přizpůsobených místním podmínkám) pro postup v případech pohlavního zneužívání nezletilých duchovními.⁵¹ Česká biskupská konference na základě tohoto listu ustanovila komisi, jež připravila společnou směrnici ČBK a Konferencí vyšších řeholních představených pro tyto případy. Dokument byl publikován v *Aktech ČBK (10)* na konci roku 2015.⁵² Již z názvu normy je patrné, že do ní byla nad rámec požadavku Okružního listu Kongregace pro nauku víry zahrnuta také skupina pastoračně činných laiků, kteří by se podobné trestné činnosti mohli dopustit v souvislosti se svou církevní službou.⁵³ Hlavním východiskem pro tvorbu směrnice se stal obdobný koncept německé biskupské konference a již uváděný Okružní list Kongregace.

Směrnice má preambuli, která vymezuje zásady a cíl jejího vydání, tři části a závěrečné ustanovení. První část definuje trestný čin pohlavního zneužití nezletilého spáchaný svěceným či nesvěceným duchovním:⁵⁴ *Trestný čin pohlavního zneužití osoby mladší 18 let (nezletilé či dítěte) zahrnuje ve smyslu motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela a s ohledem na sekulární právo jednání, slovní útok nebo jiný útok proti šestému přikázání Desatera, spáchané klerikem (svěceným duchovním) vůči nezletilé osobě nebo na nezletilé osobě, nebo jednání či jiný útok, jehož objektem je důstojnost, integrita či mravní vývoj nezletilé osoby, včetně dětské pornografie. Shora uvedeného trestného činu se dopustí i osoba bez svěcení (nesvěcený duchovní nebo laik), pokud shora uvedené jednání či útok spáchá v souvislosti s činnostmi církevní instituce.*

Druhá kapitola směrnice řeší *oblast prevence*, a to jak v době formace duchovních před svěcením,⁵⁵ tak v průběhu trvalé formace,⁵⁶ i preventivní opatření v personálním obsazování pastorační služby.⁵⁷ Kapitola třetí je pak *vlastním postupem* při řešení vzniklého trestného činu. Rozebrána je především diecézní předběžná část šetření ordináře (tedy od první informace o deliktu do oznámení Kongregaci pro víru a orgánům činným v trestní řízení). Biskup v tomto případě vytvoří kolegium tří či pěti zkušených osob, z nichž pak při uvědomění o trestném činu vybere osoby pro konkrétní šetření.⁵⁸ Toto kolegium může být i mezidiecézní a jeho členové jsou vázáni mlčenlivostí ohledně řešených případů. Informace k případům podává pouze tiskový mluvčí diecéze.⁵⁹

Kompetence diecézního biskupa a vyšších představených je stanovena dále takto: *Diecézní biskup je zodpovědný za šetření všech trestných činů vzniklých v souvislosti s pastorační službou na území jeho diecéze, i když jsou nařčenými členové institutů zasvěceného života nebo duchovní inkardinovaní do jiné diecéze, a trestných činů spáchaných jemu podřízenými osobami mimo jeho diecézi, pokud byly spáchány mimo pastorační službu. K naplnění této zásady si diecézní biskupové poskytnou potřebnou součinnost. Vyšší představení šetří trestné činy spáchané mimo pastorační službu jejich podřízenými a osobami trvale přebývajícími v jejich domech, a to buď sami s pomocí vlastních orgánů, nebo mohou využít služeb diecéze, na jejímž území mělo dojít k ohlášenému trestnému činu.*⁶⁰ Oznamovací povinnost má každý, kdo se dozví o spáchání tohoto trestného činu či o důvodném nebezpečí spáchání takového deliktu, a to vůči ordináři; obracet se má na generálního vikáře diecéze, na jejímž území k činu došlo (přímo nebo prostřednictvím faráře oznamovatele).⁶¹ Oznamovatel má právo na utajení svého jména před obviněným, především pokud by se jednalo o trestný čin související se svátostí smíření.⁶² Vyšetřující se v žádném případě nesetkává s obětí trestného činu (poškozeným), je-li tato stále mladší 18 let, aby nemařil další vyšetřování podle předpisů sekulárního práva. Pokud spáchání trestného činu oznámila přímo oběť trestného činu mladší 18 let, jedná vyšetřující nadále s jejími zákonnými

zástupci.⁶³ Směrnice dále podrobně probírá postup předběžného šetření, z něhož připomeňme jen některé důrazy. Je potřebné prozkoumat i důvěryhodnost oznamovatele,⁶⁴ jednat s dotazovanými s úctou a respektem, ale taktně poučit oznamovatele nebo jeho zákonné zástupce a svědky o kanonicko-právních a sekulárně-právních následcích křivého obvinění.⁶⁵

Ohledně osoby podezřelého Směrnice v této fázi stanoví:⁶⁶ *že po šetření u oznamovatele kontaktuje vyšetřující nařčeného, s výjimkou, že by hrozilo ovlivnění svědků nebo vyvstaly jiné vážné důvody, aby jej seznámila s podstatou oznámení a vyžádala si jeho vysvětlení. Nesdělí mu však jména oznamovatelů, ani dalších svědků, ani co tyto osoby při šetření uvedly. Nařčený má právo vyjádřit se k nařčení a navrhnout důkazy své nevin, které musí být v této fázi provedeny, leda by tomu bránily závažné okolnosti. Vyšetřující jej také upozorní na právo zvolit si obhájce. Šetření má být rychlé, několikadenní a po jeho provedení je s výsledkem seznámen diecézní biskup, který rozhodne o hodnověrnosti nařčení. V případě tohoto rozhodnutí o hodnověrnosti biskup dále: provede vůči nařčenému opatření ve smyslu kán. 1722 CIC a čl. 19 motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela (suspense) tak, aby vyloučil možnost pokračovat v jednání ve smyslu odst. 1. Pokud je záležitost postihována zároveň i sekulárním trestním právem, pověří generálního vikáře nebo jinou osobu oznámit věc spolu se skutečnostmi osvědčujícími hodnověrnost podezření orgánům činným v trestním řízení. Záležitost oznamuje i v případě pravděpodobného promlčení podle sekulárního trestního práva, neboť posouzení tohoto promlčení přísluší státním orgánům činným v trestním řízení. Také oznámí záležitost Kongregaci pro nauku víry a přiloží důkazy získané během šetření a své vyjádření.*⁶⁷ V naléhavém případě může biskup provést ochranné opatření trestem suspence již bezprostředně po oznámení činu. Směrnice řeší také případný konflikt, jsou-li nařčeny osoby pověřené přijímáním informací a rozhodováním o trestném činu.⁶⁸ V případě nařčení osob bez svěcení v zaměstnaneckém poměru k církvi, církvi podléhajícím institucím a jejich dobrovolných spolupracovníků se tato ustanovení použijí přiměřeně.⁶⁹ Postup po oznámení na Kongregaci pro nauku víry je pak dále usměrňován jejími pokyny. Pokud Kongregace nevyhradí řízení pro sebe, postupuje diecézní biskup dále řádným trestním procesem, ovšem členové komise předběžně šetřící záležitost nesmí být v této kauze soudci.⁷⁰ Závěrečné části směrnice jsou věnovány citlivému zacházení s podezřelým, pomoci obětem sexuálního zneužívání (duchovní, psychologické, pastorační) a ustanovením o platnosti a účinnosti Směrnice.⁷¹

Závěr

Na základě výše uvedených fakt snad můžeme konstatovat, že ochrana dětí a mládeže je zabezpečována ve zvyšující se míře jak státními, tak církevními předpisy. V rámci českého právního řádu jsou nejúčinnějším prostředkem ochrany, díky nimž je možné dětem a mladistvým zabezpečit základní míru ochrany i trestat nejzávažnější formy sexuálního zneužívání, předpisy trestního práva (byť se jedná o prostředek *ultima ratio*). Různé studie poslední doby však ukazují, že ani tato ochrana není stále dostačující vzhledem k nově se objevujícím způsobům zneužívání dětí. Rozměr trestu také nesmí zůstat jediným řešením; musí být doplněn psychologickou a sociální pomocí poškozené osobě a její rodině. Kladně hodnotíme skutečnost, že nový zákon o obětech trestných činů se snaží i tuto disproporci vyvažovat.⁷² Vedle toho podrobněji rozpracovává oblast prevence partikulární norma ČBK, především pro jiné důrazy přístupu k právní normě (spíše pastorační než sankční), ale též proto, že katolická církev nedisponuje prostředky k zadržení pachatele. Navíc církevní trest je účinný pouze v případě praktikujících věřících, protože s sebou nese obvykle nemožnost plné činné účasti na životě

církevní obce a přístupu ke svátostem. Kanonické právo vychází v oblasti právní ochrany nezletilých především z důvodů morálních. Primárně jde samozřejmě o ochranu poškozeného (čistota života nezletilých i obecná ochrana příjemců pastoračních služeb), ochranu zásad společenství církve (čistota života duchovních, kterou slibovali), i svátostné kněžství, které je v latinské církvi spojeno obvykle se závazkem celibátu. Represivní část trestu směřuje také k nápravě samotného delikventa. Sekulární a církevní systém se liší jak v rozsahu skutků (kanonické právo je zde přísnější), které považují za trestné, tak v jejich popisu (zde je podrobnější úprava světská, kanonické právo má formulaci obecnou). Velký rozdíl je v promlčitelnosti deliktů: český právní řád má tuto dobu kratší (někdy jen tříletou), kdežto současné kanonické právo stanovuje až dvacetiletou promlčecí dobu, přičemž je zachováno právo Kongregace pro nauku víry, aby od ní udělila výjimku.⁷³ Většina skutků tohoto typu je trestána jak českým sekulárním, tak kanonickým právem (znásilnění, sexuální nátlak, dvojí manželství, svádění, k pohlavnímu styku, zavlčení, obchodování s lidmi, omezování osobní svobody, zbavení osobní svobody, ohrožování výchovy dítěte a výtržnictví, které v sobě často zahrnují jednání proti šestému přikázání Desatera).

Rozdílně chápe kanonické právo pohlavní styk pachatele s nezletilou osobou starší patnácti let věku (tj. mladistvou): sekulární trestní právo sankcionuje jako trestný čin pohlavního zneužívání pouze pohlavní styk s osobou mladší 15 let, kdežto církevní normativa i ve věku mezi 15 – 18 lety. Navíc kanonické právo považuje za trestné každé provozování prostituce pachatelem, pokud jsou sexuální služby nabízeny nezletilé osobě, na rozdíl od sekulárního trestního práva, kdy bude takový pachatel potrestán jen v případě, že prostituci provozoval v blízkosti škol.

Závěrem také uvedme, že oblast sexuální kriminality (přes pocity viny a zahanbení obětí a mnohdy i nátlak na ně ze strany církevního či rodinného společenství) přestává být konečně tabuizována jak ve světské společnosti, tak v katolické církvi. Nově zveřejněná Směrnice ČBK doplňuje podrobnosti především o průběhu předběžného šetření těchto deliktů v českém prostředí, více v sobě spojuje oblast prevence, ochrany poškozeného, oblast represivní, ale i ochranu církevních pracovníků případně křivě obviněných z těchto deliktů a může se tak stát předpokladem zlepšení přístupu naší katolické církve k poškozeným i předcházení těmto trestným a morálně špatným činům. Dle požadavků Kongregace pro nauku víry zde i česká směrnice zdůrazňuje, že odpovědnost za projednání trestných činů pohlavního zneužití nezletilých duchovními přísluší především diecéznímu biskupovi (v součinnosti se sekulárními orgány činnými v trestním řízení). Od přijetí nové právní úpravy i církevní představení očekávají především posílení důvěry obětí v nyní již reálnou snahu církve o jejich ochranu a vyřešení případného trestného jednání duchovenstva, v důsledku toho i snížení latentnosti kriminality a zvýšení kredibility katolické církve celkově i na našem území.

Zaujal Vás tento článek?

Tímto to končit nemusí. Článek najdete ve webové podobě na:

www.iurium.cz/2018/06/08/odpovednost-duchovnich/

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Seznam poznámek pod čarou

1 Z hlediska sekulární právní teorie by se jednalo spíše o označení disciplinární právo, nicméně zde používáme zavedený kanonický výraz „trestní právo kanonické“.

2 Srov. § 10 zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, který předpisuje existenci tohoto dokumentu a jeho základní obsah jako podmínku pro registraci církví a náboženských společností (dále jen „CNS“). Přejícná ustanovení tohoto zákona, konkrétně § 28, pak stanoví nutnost doplnit tyto údaje u již registrovaných CNS ve lhůtě 1 roku od nabytí účinnosti tohoto zákona (tedy se tak mělo stát do 6. 1. 2003).

3 Pro bližší rozbor podrobností ohledně pojmu duchovního odkazujeme na část příspěvku (především s. 103–104) NĚMEC, Damián. Právo na zpovědní a pastorační tajemství v evropském kontextu. In ŠMID, Marek. MORAVČÍKOVÁ, Michaela. *Konvergenční a divergenční v slovenských a českých štátno-cirkevních vzťahoch – dvadsať rokov od vzniku samostatnej Českej republiky a Slovenskej republiky*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2014, s. 86–106.

4 Dle kánonu 207 § 1 Kodexu kanonického práva se duchovním (klerikem) stává muž, který přijme svátost svěcení. Ovšem v základním dokumentu je pojem duchovní svým rozsahem širší než kodexem stanovené základní vymezení na biskupy, kněze a jáhny. Nadto se na pastorační službě církve z úředního pověření nepodílí pouze vysvěcení muži, ale i nemalý počet jiných pracovníků, pro které je třeba také vymezit právní režim. Není neobvyklé, že partikulární normativy upravuje tuto oblast širěji. Srov. např. ASTIGUETA, Damian. *Iura personae in normis de abusu sexuali*, In: *Periodica de re canonica*, Roma, 2004, s. 645–648.

5 Čl. X odst. 2 základního dokumentu církve římskokatolické ze dne 28. 9. 2006. Dostupné online na: http://www.cirkev.cz/Media/ContentItems/20618_20618/zakladni-dokument-rkc.pdf.

6 Kongregace pro nauku víry, Normy **De delictis gravioribus** (dále „DelGrav“) o závažnějších trestných činech vyhrazených Kongregací pro nauku víry (21. 5. 2010) v seznamu obsahují i delikty páchané duchovními s nezletilými. Text používá pojem duchovní (klerik) jen na svěcence, stejně jako kánon 207 § 1 Kodexu kanonického práva (dále jen „CIC“). Norma České biskupské konference (dále jen „ČBK“) rozšiřuje trestní odpovědnost v těchto záležitostech i na nesvěcené duchovní, pokud trestný čin spáchají v církevních službách. Obdobně můžeme říci, že tento trestný čin nemůže spáchat klerik propuštěný z duchovního stavu (zůstává jeho sekulární trestní odpovědnost; avšak jeho kanonicko-právní trestní odpovědnost v takovém případě padá).

7 Ustanovení § 30 zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

8 V literatuře např. ŠČERBA, Filip. K německé právní úpravě sankcionování mladistvých. *Trestní právo*, 2015, roč. 19, č. 1, s. 12–19.

9 Definice pojmu dítě v § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TrZák“), je převzata z Úmluvy o právech dítěte (srov. čl. 1 této Úmluvy). Takové vymezení je výrazem zvýšené trestněprávní ochrany osob mladších osmnácti let, které jsou předmětem útoku pachatele u některých trestných

činů.

10 Ustanovení § 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

11 Čl. 6 DelGrav.

12 Obecnou právní úpravu trestných činů obsahuje současný trestní zákoník, jehož účinnost nastala 1. 1. 2010 a který nahradil zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník. Český právní řád zná nově i trestněprávní odpovědnost právnických osob (upravuje ji zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a o řízení proti nim, s účinností od 1. 1. 2012) jako doplněk trestní odpovědnosti fyzických osob. Ve skutkových podstatách trestných činů zde změna nenastává, proto se zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob a o řízení proti nim podrobněji nezabýváme (zákon sám byl přijímán primárně v oblastech hospodářských trestných činů a k zabránění korupci). Teoreticky by ovšem taková odpovědnost mohla nastat např. v situaci, kdy by statutární orgán církevní právnické osoby úmyslně kryl delikttní jednání duchovního v zákonem stanovené oblasti (blíže § 7 výše uvedeného zákona). Procesní postup orgánů činných v trestním řízení, vyšetřování, projednávání a souzení trestných činů upravuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

13 Srov. např. KARKOŠKOVÁ, Slávka. *Obete sexuálního zneužívání dětí medzi nami*, Velký Šariš–Kanaš: Ascend, 2014, s. 19–22.

14 Srov. ZEŽULOVÁ, Jana. BAYEROVÁ, Monika. Komerční sexuální zneužívání. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 7, s. 299–303.

15 WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000, s. 21.

16 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ČR č. 59/2016 Sb. m. s., Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování. Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 45 odst. 3 dne 1. července 2010. Pro Českou republiku vstoupila v platnost podle odstavce 4 téhož článku dne 1. září 2016.

17 Pojem dětské pornografie byl vymezen až na tzv. Stockholmském kongresu (1996) obdobně jako pojem komerčního sexuálního zneužívání dětí. Za základní formy komerčního sexuálního zneužívání dětí jsou považovány obchodování s dětmi, dětská prostituce a dětská pornografie, a to jako „*jakékoliv zpodobnění dítěte účastnícího se skutečné nebo předstírané explicitní sexuální aktivity, ať už je toto zpodobnění provedeno jakýmkoliv způsobem, a rovněž tak jakékoliv zpodobnění sexuálních orgánů dítěte určené primárně k sexuálním účelům.*“ Vláda ČR v souladu s doporučením Stockholmského kongresu pak přijala v roce 2000 Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí (usnesení vlády ČR č. 698/2000), kde vymezuje tuto problematiku stejně /kap. 1/). Jinak český právní řád explicitní definici pornografie jako takové neobsahuje, avšak judikatura tento termín vymezila dle všeobecně respektovaného výkladu a považuje za ni „*dílo, které zvláště intenzivním a vtíravým způsobem zasahuje a podněcuje sexuální pud, přičemž současně překračuje uznávané morální normy příslušné společnosti, čímž u většiny jejích členů vzbuzuje stud. Specificky pak nutno podle názoru Nejvyššího soudu přistoupit k dětské pornografii, neboť obrazová prezentace dítěte, zejména nižšího*

věku, zpravidla u normálního jedince nevede k vybavení sexuální asociací.“ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1077/2004.

18 Trestná je nejen soulož, ale i jiné způsoby pohlavního zneužití se souloží srovnatelné. Trestány jsou přitom činy, u kterých pachatel využívá násilí, pohrůžku násilí, ale i pohlavní styk vykonaný na bezbranné oběti. U všech uvedených způsobů je trestná i příprava. Základní rozdíl mezi pohlavním zneužitím a znásilněním tedy spočívá v přítomnosti násilí a pohrůžek.

19 Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 185.

20 Zahrnuje dvě skutkové podstaty: za prvé násilné donucení jiného k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování, nebo jinému srovnatelnému chování, nebo k využití bezbrannosti jiného k takovému chování. Za druhé pak jde o přimět jiné osoby, aby vykonala pohlavní styk, pohlavně se ukájela, obnažovala, nebo prováděla jiné srovnatelné chování, nikoli násilím, ale zneužitím závislosti poškozeného na pachateli či v jeho vlivu.

21 Ustanovení obsahuje dvě základní skutkové podstaty, jež se liší prostředky k dosažení obdobného cíle, kterým je přimět jiného k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování u obou odstavců, v odstavci 2 navíc i k pohlavnímu styku. Zatímco v odstavci 1 je prostředkem násilí, pohrůžka násilí nebo pohrůžka jiné těžké újmy a podle novely trestního zákoníku (zákon č. 306/2009 Sb.) též zneužití bezbrannosti (obdoba jako u znásilnění), v odstavci 2 je prostředkem zneužití závislosti oběti nebo postavení a z něho vyplývající důvěryhodnost nebo vliv pachatele. Nově se objevuje i znak „postavení a z něho vyplývající důvěryhodnost nebo vliv pachatele“. Pod trestněprávní ochranu se tím doplňují případy, ve kterých absentuje podmínka závislosti oběti na pachateli. Jde především o situace, kde pachatel zneužívání důvěry, kterou u oběti požívá, nebo vlivu, který má. Důvěra a vliv pramení především z pachatelovy přirozené, sociální nebo náboženské autority. Takové postavení může vyplývat např. z profesní aktivity pachatele (např. vážený lékař, uznávaný profesor anebo i duchovní). Srov. GRÍVNA, Tomáš. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 67–72.

22 Srov. WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 138.

23 Pohlavní zneužití je soulož pachatele s dítětem mladším patnácti let, nebo jiný způsob pohlavního zneužití.

24 Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2017, s. 601.

25 Tzn. soulož mezi příbuznými v řadě přímé či mezi sourozenci (vlastními i nevlastními).

26 Tedy najímání, zjednávání, lákání či svádění k provozování prostituce či kořistění z ní. Více o historických kořenech prostituce, znásilnění a jiných sexuálních zločinů viz SCHELLE, Karel. TAUCHEN, Jaromír a kol. *Sexuální trestné činy včera a dnes*. Ostrava: Key Publishing, 2014, 499 s.

27 Obdobně jako v případě kuplířství je mimo samotnou prostituci trestáno také jednání pachatele ve formě návodu nebo pomoci k prostituci či organizátorství prostituce.

28 Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2017, s. 289.

29 Tedy získávání či zprostředkování pornografie násilného, ponižujícího či jinak pohoršujícího typu či výroba takové pornografie a její zpřístupnění, nabízení či přenechání dítěti.

30 Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2017, s. 610. Novela v roce 2014 tímto způsobem reagovala na požadavek Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. 12. 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a vykořisťování dětí a proti dětské pornografii. V některých aspektech jde ovšem česká právní úprava nad rámec evropské směrnice (vyšší horní hranice trestní sazby na 2 roky a postih návrhů setkání jakýmkoliv prostředky, nejen prostřednictvím informačních a komunikačních technologií).

31 Vyžaduje se úmyslné zavinění a vědomí, že v pornografickém představení účinkuje osoba mladší 18 let.

32 Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2017, s. 610–611. Pachatel navrhne setkání osobě mladší 15 let se specifickým úmyslem spáchat trestné činy pohlavního zneužití, výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie, svádění k pohlavnímu styku nebo jiný sexuálně motivovaný trestný čin.

33 V tom se zde shoduje pohled sekulárního i církevního zákonodárce: i církvi jde především o ochranu morálky a přirozeného zákona, ochrana závazků celibátu (jako ustanovení pozitivního práva) je až na dalším místě. Je to patrné i ze samého označení v církevní normativě z roku 2010: *delicta graviora contra mores* (v českém překladu závažnější trestné činy proti mravům).

34 Srov. Mezinárodní klasifikace nemocí. Instrukční příručka. 10. revize, Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2014, kód F65.4 – pedofilie. Kategorizace je obvykle podle pohlaví nezletilého, k němuž směřuje (efebofilie směrem k chlapcům, hebefilie k dívkám), nebo jeho věku atp.

35 Ustanovení § 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

36 Kánon 1395 CIC: „§ 1. *Duchovní, který žije v konkubinátu, kromě případu, o němž v kán. 1394, a duchovní setrvávající s pohoršením v jiném vnějším hříchu proti šestému přikázání Desatera, bude potrestán suspenzí, ke které, jestliže po napomenutí setrvá ve zločinu, mohou být postupně přidávány další tresty, třeba i propuštění z duchovenského stavu.* § 2. *Duchovní, který spáchal jiný zločin proti šestému přikázání Desatera a zločin byl spáchán násilím nebo hrozbami nebo veřejně nebo s nezletilou osobou pod šestnáct roků, bude potrestán spravedlivými tresty, a jestliže to případ vyžaduje, i propuštěním z duchovenského stavu.*“

37 Kongregace pro nauku víry, Normy motu proprio „Sacramentorum sanctitatis tutela“ (2001): Historický úvod vypracovaný Kongregací pro nauku víry. Kongregace pro nauku víry, Normy pro projednávání závažnějších trestných činů vyhrazených Kongregací pro nauku víry De delictis gravioribus (21. května 2010). Kongregace pro nauku víry, Krátká zpráva o změnách Norem pro projednávání závažnějších trestných činů vyhrazených Kongregací pro nauku víry (21. května 2010). Český překlad uvedených textů je obsažen v Acta České biskupské konference, 2010, č. 5, s. 118–157.

38 Srov. kánon 1321 CIC: Připomeňme, že kanonické právo pro kvalifikování skutku jako trestného činu požaduje, aby jednalo o jednání vnější, které porušuje zákon nebo příkaz a které musí být subjektu

těžce přičitatelné z důvodu zlého úmyslu (musí jít o vnitřně morálně špatný čin). § 3 citovaného kánonu pak stanoví presumpci zavinění (neboli přičitatelnosti) při vnějším porušení trestního zákona či příkazu.

39 Šesté přikázání ve formě zákazu: nesesmílníš, nezczizolžíš.

40 Trestem je suspenze, ke které je možno přidávat postupně další tresty, až po propuštění z duchovního stavu.

41 I zde je trestem suspenze, ke které je možno přidávat postupně další tresty, až po propuštění z duchovního stavu.

42 Kánon 1983 CIC v tomto případě stanovil, že má pachatel být potrestán spravedlivým trestem, a jestliže to případ vyžaduje, i propuštěním z duchovenského stavu.

43 České sekulární právo obsahuje v § 34 odst. 3 písm. c) TrZák pro některé mravnostní zločiny (obchodování s lidmi, znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužívání, soulož mezi příbuznými, kuplířství, prostituce ohrožující mravní vývoj dětí, šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií a zneužití dítěte k výrobě pornografie) stejnou překážku běhu promlčení, která odpadá až po dovršení osmnáctého roku věku oběti.

44 Srov. NĚMEC, Damián. Ke skutečnému obsahu listu Kongregace pro nauku víry „de delictis gravioribus“. *Revue církevního práva*, 2005, roč. 31, č. 2, s. 144–145.

45 Ani v CIC ani v následných normách Kongregace pro nauku víry. Dle kánonu 1344 § 2: „... může soudce podle svého svědomí a moudrého uvážení upustit od uložení trestu nebo uložit mírnější trest nebo trestní pokání, jestliže se viník napravil a napravil i pohoršení nebo jestliže byl dostatečně potrestán světským představeným nebo se předvídá, že jím bude potrestán.“ Tato možnost by však měla být aplikována velmi opatrně právě pro způsobenou velkou nespravedlnost a pohoršení v případě prokázaného spáchání deliktu. Jako vhodné se tedy jeví souběžné konání civilního i církevního řízení (stát má více možností zjišťování rozhodných skutečností v důkazném řízení např. za pomoci Policie České republiky), a církevní soud často vyčká na rozhodnutí světského soudu. Někdy také církevní představený iniciuje světské trestní stíhání, např. apelací na obviněného, aby se šel sám přiznat orgánům činným v trestním řízení, či trestním oznámením. Ohledně výše uvedených trestných činů platí dle § 367 TrZák (trestný čin nepřekážení trestného činu) povinnost překazit trestné jednání, pokud se někdo hodnověrným způsobem doví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin, pouze v případě znásilnění (§ 185 TrZák), pohlavního zneužití (§ 187 TrZák), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 TrZák); v žádném z výše uvedených trestných činů však nenastává oznamovací povinnost dle § 368 TrZák.

46 Hlava III, čl. 1, bod 2 Společné směrnice ČBK a konferencí vyšších řeholních představených v ČR pro postup v případech trestných činů pohlavního zneužití osoby mladší 18 let duchovním či laikem v rámci činnosti církve (dále jen „Směrnice“).

47 Srov. SKONIECZNY, PIOTR. Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z małoletnim – uwagi de lege lata i de lege ferenda. *Prawo kanoniczne*, 2017, roč. 60, č. 1, s. 140.

48 Statistická data byla zpřístupněna v Rozhovoru s Ch. J. Sciclunou, ochráncem spravedlnosti Kongregace pro nauku víry. Dostupné online na: http://www.vatican.va/resources/resources_mons-sciicluna-2010_it.html.

49 Srov. SKONIECZNY, PIOTR. Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z małoletnim – uwagi de lege lata i de lege ferenda. *Prawo kanoniczne*, 2017, roč. 60, č. 1, s. 141.

50 Statistika dle Statyki przypadków czynów pedofilních. *Deon.pl*, publikováno dne 27.6.2014, citováno dne 1.5.2018. Dostupné online na: <https://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,19106,statyki--przypadkow-czynow-pedofilnych.html>.

51 Okružní list Kongregace pro nauku víry biskupským konferencím o příručce pro případy pohlavního zneužívání nezletilých duchovními ze dne 3. května 2011. Dostupné online na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20110503_abuso-minori_cs.html.

52 Společná směrnice ČBK a konferencí vyšších řeholních představených v ČR pro postup v případech trestných činů pohlavního zneužití osoby mladší 18 let duchovním či laikem v rámci činnosti církve. O přípravě dokumentu více: BOTEK, Libor. Předpisy České biskupské konference pro řízení ohledně obvinění ze sexuálních trestných činů. *Studia Theologica*, 2012, roč. 14, č. 49, s. 156–168, a NĚMEC, Damián. Procesní kanonickoprávní řešení mravnostních trestných činů katolických duchovních s ohledem na české právo. *Revue církevního práva*, 2014, roč. 58, č. 2, s. 7–23.

53 České pastorační prostředí je totiž v mnoha aspektech specifické: nejenom že pro nedostatek duchovních jejich místa v církevních strukturách často zastávají laikové, ale i celá oblast působení církvi ve veřejném prostoru (jako je vězenství, armáda, působení ve školství a další) je vykonávána především odborně způsobilými laiky, a i jejich působení by mělo být takto zabezpečeno.

54 Hlava I Směrnice.

55 Srov. Hlava II, čl. 1 Směrnice: důraz je položen na psychologické vyšetření kandidáta kněžství, informovanost seminaristů o závažnosti selhání v této oblasti, k otevřenosti a pravdivosti vůči sobě i představeným až po nutnost nastoupit léčbu v případě, že na sobě kandidát zpozoruje sklony k popisované trestné činnosti.

56 Srov. Hlava II, čl. 2 Směrnice: zde je zdůrazněna především odpovědnost diecézního biskupa.

57 Srov. Hlava II, čl. 3 Směrnice: především jednotný postup a informovanost diecézních biskupů a vyšších představených při ustanovování konkrétního duchovního do služby. V původním návrhu byly také opatření, související se svátostí smíření (rozhrěšení kajícího, vyznávajícího se z takového deliktu, které by bylo podmíněné sebe oznámením svému ordináři), které se v textu směrnice nakonec neobjevily.

58 Srov. Hlava III, čl. 1, body 12 a 13 Směrnice: Je vhodné, aby tyto osoby měly kvalifikaci v oblasti kanonického či sekulárního práva, psychologie nebo sexuologie.

59 Srov. Hlava III, čl. 1, body 14 a 15 Směrnice.

60 Srov. Hlava III, čl. 1, body 16 a 17 Směrnice.

61 Srov. Hlava III, čl. 3, bod 22 Směrnice. Je-li podezřelý řeholníkem, generální vikář informuje vyššího představeného. V případě deliktu mimo pastorační službu v diecézi se dohodnou, kdo bude provádět šetření. Jde-li o delikt v rámci pastorační služby v diecézi, spolupracuje vyšší představený s biskupem, který šetření provádí. Pokud diecézní biskup zjistí, že delikt spáchaný řeholníkem mimo pastorační službu vyšší představený neřeší, informuje o tom Kongregaci pro nauku víry.

62 Srov. Hlava III, čl. 2, bod 21 Směrnice.

63 Hlava III, čl. 3, bod 24 Směrnice.

64 A také vztah oznamovatele k nařčenému, a zda uvedené problémy pozoroval i někdo jiný, a to především dotazováním osob z nejbližšího okolí nařčeného v době spáchání trestného činu.

65 Hlava III, čl. 3, bod 25 Směrnice.

66 Hlava III, čl. 3 bod 28 a 29 Směrnice: Ovšem pokud by se spáchání trestného činu jevilo od počátku z důvodu věku nebo zdravotního stavu nařčeného vyloučené, a nařčenému by hrozila ze sdělení nařčení neúměrná psychická újma, provede vyšetřující šetření bez jeho účasti, a v případě prokazatelného jednoznačného vyvrácení reálného základu nařčení všemi svědky smí diecézní biskup rozhodnout o neinformování nařčeného o nařčení.

67 Srov. čl. 3 bod 31 Směrnice.

68 Srov. Hlava III, čl. 5, bod 35-37 Směrnice: jde-li o osoby, které jsou podřízeny diecéznímu biskupovi, je zodpovědný za další šetření diecézní biskup. V případě biskupa metropolita, v případě vyššího představeného informuje biskup jeho představené, a pokud nejsou, Kongregaci pro nauku víry.

69 Srov. Hlava III, čl. 7 Směrnice.

70 Srov. Hlava III, čl. 6 Směrnice.

71 Srov. Závěrečná ustanovení Směrnice: účinnosti nabývá směrnice po schválení Kongregací pro nauku víry, po jednom měsíci od publikování v Aktech ČBK, ale postupuje se podle ní i při šetření případů, které nastaly před její účinností.

72 Srov. JELÍNEK, Jiří. PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 11, s. 19-23: Zákon o obětech trestných činů přinesl zejména nová, dosud neexistující práva obětí, např. právo na odbornou pomoc, která je v určitých případech poskytována i bezplatně nebo za sníženou odměnu (§ 4 až 6 ZOTČ), široké právo na informace (§ 7 až 13 ZOTČ) a právo na ochranu soukromí (§ 15 a zejm. § 16 ZOTČ). Zákon také zavedl některé nové instituty trestního řízení. Jedná se např. o institut důvěrníka oběti (§ 21 ZOTČ), institut známý ze zahraničí jako tzv. victim impact statement, neboli prohlášení oběti o dopadech trestného činu na její život (§ 22 ZOTČ), a v neposlední řadě institut předběžných opatření v trestním řízení (ustanovení § 88b až § 88o trestního řádu).

73 Srov. Krátká zpráva o změnách norem o závažnějších trestných činech vyhrazených Kongregaci pro nauku víry, A.2.